

JOUKKOTIEDOTUKSEN YHTEISKUNNALLISISTA FUNKTIOISTA

Kauko Pietilä

I

Jonkin yhteiskunnallisen instituution eli laitoksen (1) - ja tässä esityksessä tarkastelen joukkotiedotusta juuri yhteiskunnallisena laitoksena - funktioilla tarkoitetaan yleensä niitä tehtäviä (2), joita tuolla laitoksella on yhteiskunnassa.

Kuvailkoon puolalainen sosiologi Jan Szczepański asiaa hieman lähemmin:

"Yhteiskunnallinen ryhmä ja mikä tahansa yhteisö on olemassa sen vuoksi, että se tyydyttää niihin keräytyneiden ihmisten tarpeita, sen vuoksi että se on ihmisten elämään vaikuttava tekijä. ... Tarpeiden tyydyttämisen on tapahduttava joidenkin yhteiselämän periaatteiden säätelemällä tavalla sosiaalisten suhteiden puitteissa ja normitettujen toimintojen kautta. Tällä tavoin syntyvät hallinnolliset, taloudelliset, poliittiset, kulttuuri- ja muut laitokset, jotka turvaavat tarpeiden tyydyttämisen... Nämä laitokset ovat siis ikään kuin patoja ja kanavia, joiden kautta yhteiskuntaelämä virtaa järjestetysti ja tehokkaasti. Näitä laitoksia sanomme instituutioiksi. ...

"...Jokaisella on päämääränsä (laajemmin: funktionsa), eli niiden asioiden piiri, jotka sen tulee hoitaa." (3)

Nykyaikaisen ihmisen tarpeentyydytys (elinehtojen tuottaminen ja kuluttaminen) tapahtuu siis yhteiskunnallisesti, ihmisten keskinäisessä yhteistoiminnassa. Jotta tämä toteutuisi niin järjestetysti ja tehokkaasti, että yhteisö kykenee säilymään, tarvitaan yhteiskunnallisia laitoksia. Yhteiskunnallisten laitosten yleinen funktio on siis yhteiskunnallisten elintoimintojen järjestyksen turvaaminen ja tehokkuuden takaaminen yhteisön säilymiseksi.

Yhteiskunnan instituutiot muodostavat olennaisesti yhteiskunnan rakennetta:

"Instituutiot muodostavat sosiaalisen siteen pysyvän, materiaalisoidun perusjärjestelmän, jonka ympärille keräytyvät siteen kaikki muut elementit." (4)

Funktioittensa mukaan yhteiskunnalliset laitokset voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti:

- taloudelliset instituutiot (tuotanto, jakelu, jne.),
- poliittiset instituutiot (hallitusvallan saavuttaminen, käyttäminen ja säilyttäminen),
- kulttuuri- ja kasvatusinstituutiot (kulttuuriperinnön säilyttäminen, kehittäminen ja välittäminen edelleen),
- sosiaaliset instituutiot (yhteiskunnalliset laitokset sanan suppeassa merkityksessä, esim. viihtyvyydestä huolehtivat laitokset),

- uskonnolliset instituutiot (järjestävät ihmisen suhdetta transkendenttisiin voimiin). (5)

Yhteiskunnan perusrakenne on siis olennaisesti samaa kuin näiden erilaatuisten instituutioiden keskinäinen rakenne; merkitsemme sitä nyt Ahmavaaran yhteiskuntakybernetiikan tapaan seuraavasti:

$$D_t \subset T \times P \times K \times S \times U \times X'. (6)$$

Olkoon D_t tässä se sosiaalinen side, josta Szczepański puhuu; symbolit T, P, jne. merkitsevät taloudellisia, poliittisia jne. laitoksia (symboli X' merkitkään niitä laitoksia, jotka eivät sisälly muihin luokkiin). Näin olemme formaalisti ilmaisseet saman kuin Szczepański edellä: "Instituutiot muodostavat sosiaalisen siteen pysyvän, materialisoidun perusjärjestelmän..." (7)

Mitä sitten on tässä yhteydessä yhteiskuntatieteellinen tieto? Se on tietoa D_t :stä, sen sisäisestä rakenteesta, sen suhteellisesti autonomisten osien keskinäisistä riippuvuuksista, sen sisäisestä kiinteydestä, sen muutoksesta, sen syntymisen ja säilymisen välttämättömistä ehtoista, jne. Tällainen sosiologinen tieto koskee myös joukkotiedotusvälineitä, kun niitä tarkastellaan osana yhteiskuntaa. Niinpä joukkotiedotusvälineitä voidaan luonnehtia esimerkiksi seuraavasti:

"Tuskin syntyy eri mieltä joukkotiedotusvälineiden merkityksestä yhteisökiinteyden säilyttäjinä, Tätä funktiota välineet täyttävät tarjoamalla suurille joukoille aineistoa, joka lähentää yhteisön jäseniä toisiinsa. Viihde on tyyppiesimerkki tästä aineistosta. Kiistatonta lienee myös joukkotiedotusvälineiden merkitys jatkuvuuden ylläpitäjinä. Suuri osa välineiden tarjoamasta aineistosta

palvelee tavalla tai toisella sosialisaatiota, jäsenten kasvattamista yhteisön jäseniksi." (8)

Hemänuksen teoreettisena perustana oli Parsonsien yhteiskuntakonseptio; Szczepańskin hahmottelemassa hyvin samanlaisessa struktuurissa joukkotiedotusvälineet sijoittuisivat (Hemänuksen argumentaatiota seuraamalla) lähinnä kulttuuri- ja kasvatusinstituutioiden ja sosiaalisten instituutioiden piiriin; myös voitaisiin korostaa niiden merkitystä poliittisina laitoksina.

II

Funktioanalyttisessä tarkastelussa yleensä ajatellaan, että juuri yhteiskunnan instituutiot "...muodostavat sosiaalisen siteen pysyvän, materialisoidun perusjärjestelmän, jonka ympärille keräytyvät siteen kaikki muut elementit." Instituutioiden ajatellaan ilmaisevan ihmisten tarkoituksia heidän tarpeentyydytyksessään, ja niiden ajatellaan olevan tässä suhteessa ainakin periaatteessa itsestään selviä niin, ettei mitään instituutioiden taakse kätkeytyvää olemuksellista sosiaalista todellisuutta ole, vaan että ihmisten sosiaaliset suhteet ovat perimmältään juuri institutionalisoituneita kanssakäymisen muotoja. Ajatellaan, että yhteiskunnalliset laitokset pitävät sen, minkä ne ilmenemisessään lupaavatkin: talous on hyödykkeiden tuotantoa, politiikka on kulloisenkin muodon mukaista vallankäyttöä, jne. - ja erityisesti joukkotiedotus on joukkomittaista tietojen ja vähän muunkin levittämistä, mikä toteuttaa yhteisössä vallankäytön, kiinteyden ja jatkuvuuden takaamisen funktioita.

Kun yhteiskunnan perusta, so-

siaalisen siteen perusjärjestelmä, nähdään perusinstituutioiden keskenään muodostamassa kuviossa D_t, kiinnittyy huomio varsin luonnollisesti "instituutioiden asianmukaiseen toimintaan", niiden "toiminnan tuloksellisuuteen ja tehokkuuteen" kokonaisjärjestelmänä. (9) Tällöin luonnollisesti juuri peruskuvio D_t itse antaa perspektiivin ja mittapuut instituutioiden "asianmukaisen, tuloksellisen, ja tehokkaan" toiminnan arvioimiseksi:

"Toisiinsa sidottujen instituutioiden systeemi muodostaa kiinteän järjestelmän, joka turvaa jäsenille tarpeiden tyydyttämisen... Tämän järjestelmän yhtenäisyys ja konfliktittomuus määräävät yhteisön (valtion, kansan, kaupungin) pysyvyyden ja voiman." (10)

Mutta jos D_t:n eli havaittavissa olevan yhteiskunnallisen peruskudoksen (11) taakse kätkeytyykin sellainen sosiaalinen aines, joka ei ilmene itsenäään, vaan jonakin muuna, silloin D_t:n itsensä antamat perspektiivi ja mittapuut esimerkiksi joukkotiedotuksen yhteiskunnallisten funktioitten päättelemiseksi voivat olla mitä harhaanjohtavimpia. Mitä siis on ajateltava siitä käsityksestä, että sosiaalisen siteen koko perusta on perusinstituutioiden muodostamassa kuviossa D_t? Että havaittavissa olevien, instituutioiksi materialisoitujen vuorovaiutusmuotojen taakse ei kätkeydy "piilossa olevaa sfääriä", salaperäistä olemusta?

Erotan tässä kaksi yhteiskuntakehityksen eri vaihetta - vaiheet, joihin klassinen sosiologia viittasi termeillä Gemeinschaft ja Gesellschaft, yhteisö ja yhteiskunta. (12) Tässä nämä käsitteet edustavat yhteiskuntakehityksen kahta ääripäätä, Gemeinschaft al-

kuperäistä, ensimmäistä yhteisömuotoa, Gesellschaft nykyaikaista yhteiskuntaa (jätän tarkastelussani huomiotta kaikki välivaiheet).

Olen itse taipuvainen erottamaan nämä kaksi muotoa Marxin tavoin työn käsitteen perustalla. Yksinkertaistaen: Gemeinschaftissa työllä ei ole muuta tarkoitusta kuin yhteisön säilyminen, mikä on yhtä kuin ihmisten yksinkertainen tarpeentyydytys. Gesellschaftissa työn ensisijainen tarkoitus sitä vastoin on - vaikka tätä ei voi työstä itsestään suoraan nähdäkään - arvon luominen, mikä tosin ei ole mahdollista muutoin kuin tuottamalla käyttöarvoja tarpeentyydytykseen. Alkuperäisessä yhteisössä työllä on sananmukaisesti yksinkertainen luonne: työ on vain ja yksinomaan käyttöarvojen luomista. Työn kaksinkertaisuus syntyy, kun työ tavaratuotannon myötä alkaa tuottaa käyttöarvojen ohella myös arvoa.

Työn rakennetta vastaa yhteiskunnan rakenne, koska juuri työ tuottaa ja uusintaa yhteiskunnan. Gemeinschaftissa sosiaalinen side tankeaa yksin yhteiskunnan instituutioiden rakenteen (Marxin mukaan se on alkuyhteisössä yksinkertainen: verisukulaisuus, kieli ja tavat) kanssa. Gesellschaftissa sitä vastoin varsinainen sosiaalinen side (arvo) on irrottautunut instituutioiden rakenteesta ja kätkeytynyt niiden taakse, ja tällöin yhteiskunnallisten laitosten funktiot eivät enää yksinkertaisesti käy yksin niiden ilmenemismuodon antaman ensivaikutelman kanssa.

Palataanpa vielä työhön. - Yhteisöjen ja yhteiskuntien tila muuttuu (silloin kun se muuttuu sisäisten tekijäin vaikutuksesta) ennen kaikkea työn tuloksena. Merkitään yhteiskunnan kahta peräk-

käistä tilaa symboleilla x ja y ; yhteiskunnan tilanmuutos voidaan merkitä seuraavasti:

$$x \rightarrow y = \varphi(x),$$

siis yhteiskunnan tilanmuutos (uusi tila y) on sen sisäisen tilan (x) funktio (φ), jolloin tietysti $\varphi = \text{työ}$. Alkuperäiset Gemeinschaft-muodot olivat luonnonmuokaisia, naturwüchsige; ne eivät kehittyneet aidon yhteiskunnallisen kehityksen mielessä, vaan tekivät esimerkiksi vuosittaista liikettä, jossa palasivat aina samaan alkuperäiseen tilaansa (paras esimerkki tästä lienee ns. aasialainen tuotantotapa: sadosta satoon, kylvöstä kylvöön). Liike, muutosfunktio φ , oli yksinkertaisen työn (ja työn tuotteitten kulutuksen) tuottamaa liikettä, jonka yleisöllisenä perustana oli - niin kuin jo totesimme - verisukulaisuus, kieli ja yhteiset tavat. (13)

Lainaan nyt Ahmavaaraa:

"...kaikki mitä objektista [= Gemeinschaft] havaitaan...voidaan esittää yhden ainoan alkeisaktorin E input-tiloilla x_E , output-tiloilla y_E ja toimintaoperaattorilla T_EHavaintotulosten esitysten osalta...aineellinen olio [= Gemeinschaft, joka perustuu verisukulaisuuteen, yhteiseen kieleen ja yhteisiin tapoihin] siten palautuu alkeisaktoriksi E , jonka toimintaoperaattori T_E esittää havaittua fenomenologista invarianttia Φ . Tämä merkitsee, että...kausaalioperaattorit $\varphi = C \cdot T$ voidaan aina supistaa pelkiksi toimintaoperaattoreiksi: $\varphi = T = \Phi$." (14)

Tämä esittää formaalisti vain saman kuin Marxin luonnehdinta alkuyhteisöistä: naturwüchsige. Symboli Φ on luonnonlain merkki; Gemeinschaftin liikettä (φ) eli toimintatapaa (T) voidaan kuvata ai-

don luonnonlain (Φ) avulla: sadosta satoon, kylvöstä kylvöön.

Tavaran syntyminen ja arvomuotojen kehittyminen aina pääomaksi asti muuttaa Gemeinschaftissa välinneen tilan täydellisesti. Arvosta tulee sosiaalinen side par excellence, ja tällä on yhteiskuntakehitykseen seuraavanlainen vaikutus:

"...pääoma rynnistää yli kansallisten esteiden ja ennakkoluulojen samoin kuin luonnonpalvonnan tuolle puolen, samoin kaikkien traditionaalisten, rajoittuneiden, itsetyytyväisten, itseensä-käpertyneiden vallitsevien tarpeiden tyydytystapojen ylitse ja vanhojen elämäntapojen uusintamismuotojen ohitse. Se on tuhoisa kaikelle tälle, ja alituisesti se mullistaa sen, ja niin pääoma repii hajalle kaikki esteet, jotka pidättelevät tuotantovoimien kehitystä, tarpeiden laajenemista, tuotannon monipuolista kehitystä sekä luonnon- ja hengenvoimien hyväksikäyttöä ja vaihtoa." (15)

Tämän kehityksen jälkeen koko kausaalioperaattoria ei enää voida redukoida pelkäksi toimintaoperaattoriksi T (16), vaan se on sekä toimintaoperaattorin että kytkentäoperaattorin matriisitulo, $\varphi = C \cdot T$.

Yhteiskuntakehityksen ääriolot eroavat toisistaan siis näin: Aina yhteiskunnassa sosiaalinen side ilmenee instituutioiden materialisoituna perusjärjestelmänä D_t . Mutta Gemeinschaftissa tämän tuottaa yksinkertainen käyttöarvoja tuottava työ:

$$\varphi_t = T \rightarrow D_t \subset \text{veri} \times \text{kieli} \times \text{tavat},$$

jolloin sosiaalinen side ei ole mitään muuta kuin kanssakäymisen institutionaaliset muodot. Toisin on laita Gesellschaftissa, missä

instituutioiden perusrakenteen tuottaa kaksinkertainen työ näin:

$$\varphi'_t = C \cdot T \rightarrow D'_t \subset T \times P \times K \times S \times U \times X'$$

Tässä työn luonnollinen muoto (T) on vieraantunut työn tarkoitukselta (joka on C eli arvo eli se perusta, jolla yksityisten ihmisten konkreettiset työt sovitetaan yhteen yhteiskunnalliseksi työksi) ja alistunut sille, ja silloin instituutiot eli sosiaalisen sihteen pysyvä, materialisoitu perusjärjestelmä verhoaa aineellisena muotona sille itselleen vierasta sisältöä, sosiaalista sidetta par excellence eli arvosubstanssia. Yhä edelleen näyttää siltä, että instituutiot ohjaavat ja säätelevät yksinkertaiseen tarpeentyydytykseen tähtäävää ihmisten esineellistä toimintaa φ'_t , joka ilmenee konkreettisena työnä, mutta jonka määräävä momentti on kytkentäoperaattori C eli abstrakti työ (eli arvo; tämä puolestaan ei suoraan voi ilmetä, koska sillä ei ole määreitä).

III

Kun kausaalioperaattorista $\varphi'_t = C \cdot T$ tulee yhteiskunnan liikelaki (17), alkaa yhteiskunnan historia sanan varsinaisessa mielessä, sosiaalishistoriana. Alkaa siis yhteiskunnallisten muotojen kehitys, yhteiskuntarakenteen muotokehitys.

Gemeinschaft-muodon pysähtyneet ja Tiikkumattomat yhteiskuntasuhteet joutuvat liikkeeseen, kun kausaalioperaattorin (eli yhteiskunnallisen työn) sisälle muodostuu - tavaran ja vaihtosuhteiden synnyssä, arvomuotojen kehityksessä ja pääoman synnyssä - momentti (C eli arvo eli abstrakti työ), jonka olemassaolon ehdoton edellytys on rajaton kasvu, itselisyys. Arvon rajaton lisäys voi tapahtua

vain työn konkreettisten muotojen kautta. Näin arvo alistaa työn konkreettiset muodot itselleen oman kasvunsa välineiksi, kun ne Gemeinschaftissa palvelivat vain yhteisön säilymistä ja ihmisten tarpeentyydytystä. (18)

Gemeinschaftin syrjäyttävässä Gesellschaftissa yhteiskuntasuhteiden tuntemattomaksi ja vieraaksi sisällöksi tulee arvon tuotanto ja pääoman reproduktio (ei tosin yhdellä iskulla, vaan vähitellen), vaikka yhteiskunnan liike yhä edelleen näyttääkin aineksen mukaan yhteisön uusintamiselta. Yhteiskunnallisen käytännön institutionalisoitumista ei nyt enää määrääkään ihmisten yksinkertainen tarpeentyydytys, vaan pääoman arvokasvun välttämättömyys. Tämä merkitsee, että instituutiot menettävät Gesellschaftissa luonnonmukaisen viattomuutensa. Mutta kun ne viattomuutensa menettäneinäkin ovat olemassa ihmisten esineellisessä (yhteis)toiminnassa, verhoaa juuri toiminnan materiaallinen esineellisyys instituutioiden viattomuudenmenetyksen havainnon ulottumattomiin. (19)

Kahden ristiriitaisen liikkeen dialektinen prosessi muodostaa nyt yhteiskunnan kokonaisliikkeen: (a) arvon puhtaasti kvantitatiivinen ja määreetön kasvu, mikä edellyttää (b) jatkuvaa kvalitatiivista muutosta työn konkreettisissa muodoissa T ja sen vuoksi myös kanssakäymisen muodoissa D'_t . Tämän kehityksen varsinainen kenttä on (vapaassa) kilpailussa ja luokkataistelussa, ja sen tulos on, että kilpataistelussa jäljelle jäävät aina kulloinkin institutionaaliselta rakenteeltaan vahvimmat yhteisöt. (20) Voidaan perustellusti sanoa, että D'_t :n eli instituutioiden "...järjestelmän yhtenäisyys ja konfliktittomuus määrää-

vät yhteisön (valtion, kansan, kaupungin) pysyvyyden ja voiman." (21)

Mutta Gesellschaftissa (johon luen vastoin tapaa niin talouden, kansalaisyhteiskunnan kuin valtionkin, vain eri institutionaalina alueina) tämä on pysyvyyttä ja voimaa pääoamn arvonlisäysehdoilla käytävässä kilpa- ja luokkataistelussa.

Yhtenä osana siihen instituutioiden järjestelmään, josta yhteiskunnan pysyvyys ja voima kilpa- ja luokkataistelussa ratkaisevasti riippuu, kuuluu myös joukkotiedotus.

IV

Muistamme, että Marx kuvasi Gemeinschaftin liikkumattomien yhteiskuntasuhteiden konstellaatiota verisukulaisuuden, yhteisen kielen ja yhteisten tapojen käsitteiden avulla. Joukkotiedotusvälineiden historiallinen alkujuuri on juuri Gemeinschaftin kieli. Tämä alkukieli oli niiden yhteiskunnallisten suhteiden joukossa, jotka - asiaa yksinkertaistaen - tavaran, arvomuotojen ja vihdoin pääoman synty sai liikkeelle. Alkukielen "liikkeelle saattaminen" merkitsi kommunikaation uusien, alkuperäisestä muuntuneiden, jopa vieraantuneiden muotojen syntyä, esimerkiksi sanomalehden syntyä.

On mahdollista osoittaa, että liikelain $\varphi_t = C \cdot T$ ohjaama yhteiskunnan kehitys (22) kutsuu esiin yhä uusia kommunikaation muotoja, joiden yhteiskunnallinen funktio yleisesti ottaen on tasapainottaa sitä etenevää vieraantumista, mitä työn konkreettisten muotojen ja kanssakäymismuotojen arvonlisäykselle alistettu kehitys merkitsee. (23)

Kuviossa 1 on esitetty mahdollisimman skemaattisesti ja osoittamatta sisäistä yhteyttä yhteiskunnan kehityksen liikelakiin sanomalehden muotokehitys päättyneittäin uuden ajan historiassa.

V

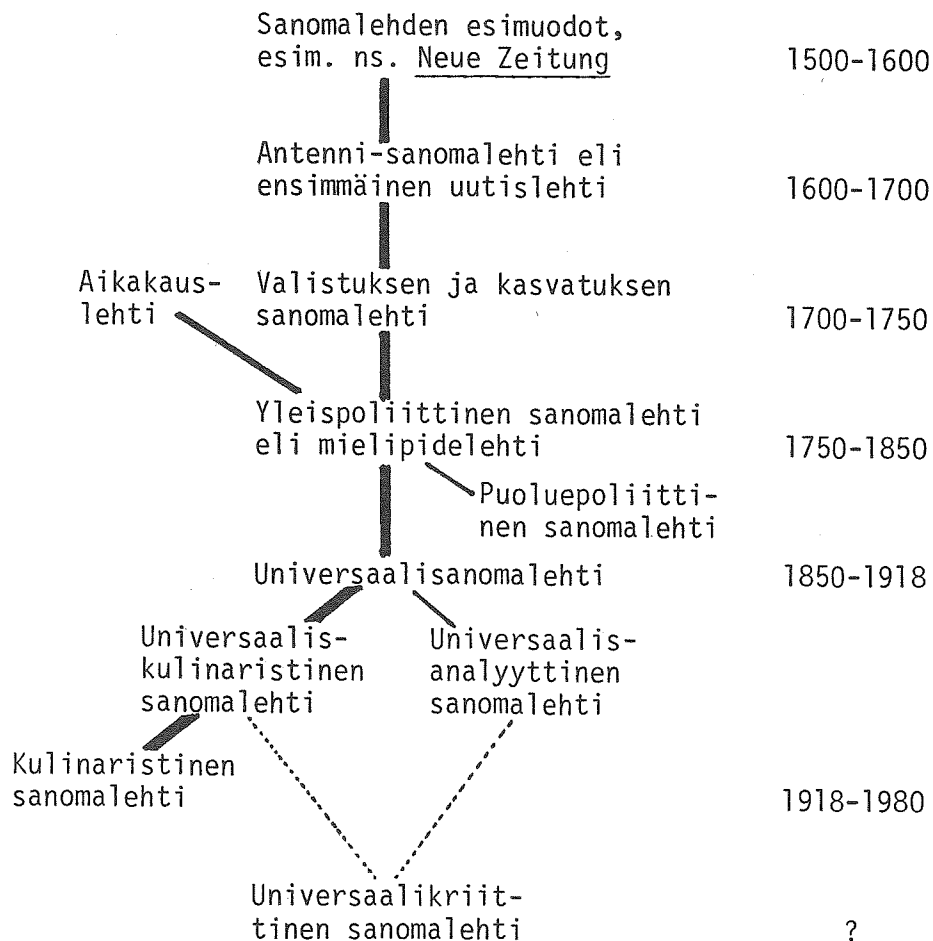
Mitkä sitten ovat edellistä hieman tarkemmin nykyaikaisen journalismin yhteiskunnalliset funktiot? (24) Kutsun seuraavassa nykyaikaisen journalismin ihanteenaan pitämää muotoa normaalijournalismiksi. Luonnehdin sitä oppikirjäteksin avulla seuraavasti:

"Ollakseen uutisarvoinen tiedon täytyy olla sidottu yhteyksiinsä ja journalistin tehtävänä on hankkia sille taustaa ja tulkintaa, jotta vastaanottajat ymmärtäisivät tapahtumien todellisen luonteen ja merkityksen. ...Tämä merkitsee, että objektiivisuus saa uuden tulkinnan. Uutishankinnalle ei riitä, että tapahtumat itse kontrolloivat uutisen sisällön, vaan kontrollin suorittavat toimittajat. Journalistilla on lupa päätellä, minkä arvoisia eri tosiasiat ovat toisiinsa verrattuina. Tällaisen tulkinnan lähtökohtana on pidettävä sitä, että toimittaja käyttää sanomien valitsemisen kriteerinä sanoman suhdetta objektiiviseen todellisuuteen. Journalistin tulee ymmärtää työnsä lähtökohdat ja omata käsitys maailman tapahtumista." (25)

Edelleen samasta lähteestä:

"Ei riitä, että ihmiset tietävät tapahtumat, heidän on myös kyettävä ymmärtämään näiden tapahtumien seurauksia.

"Tähän ei riitä pelkkä tehokkaasti järjestetty päivittäinen

Kuvio 1. Sanomalehden (lähinnä saksalaisen) muotokehitystä

uutisaineiston virta kentältä, vaan uutisaineisto täytyy kyetä erittelemään ja arvioimaan luotettavasti. Tämä tapahtuu kertomalla tosiasioita, tulkitsemalla ja kommentoimalla niitä sekä tuomalla esiin tosiasioiden välisiä yhteyksiä ja tekemällä yleistyksiä tosiasioiden välisten yhteyksien perusteella." (26)

Normaalijournalismi nostaa säännön asemaan seuraavan yleisen esitystavan:

"(1) kerrotaan faktat eli mitä on tapahtunut, miten asia on; (2) tulkitaan esitetyt faktat eli miksi näin on käynyt, mistä asianteila aiheutuu, mikä on tapahtuneen historiallinen kehitys, mitä merkitystä tapahtuneella on vastaanottajalle, millä tavalla asia todennäköisesti kehittyy lähitulevaisuudessa; (3) esitetään eri tahojen mielipiteitä tapahtuneesta eli miten asia tai tapahtuma koetaan eri ryhmissä.

"Sisällön jäsentelyyn kuuluu olennaisena osana myös koottujen tietojen perusteella tapahtuva pohdiskelu. On mietittävä, mitä uutta tai yleistä koottujen aineistojen perusteella saadaan esille. Tässä toimittaja ehkä eniten voi tuoda esille omaa luovaa panostaan. Yhdistelemällä olemassa olevia tietoja toimittaja voi luoda uutta tietoa, jonka perusteella voidaan ehkä tehdä yleisiä päätelmiä." (27)

Käsittääkseni tämä jo riittää tuomaan esiin normaalijournalismin työprosessin sisäisen logiikan: Tiedon lähtökohtana ja sen viimekätisenä kriteerinä ovat välittömät havainnot eli tosiasiat; tämä on tiivistetysti samalla positivismin ja empirismin tietopillinen kanta. (28) Journalistin tieto ja hänen välittämänsä tieto koskee viime kädessä aina ja vain sitä todellisuutta, mikä ilmenee välittömässä havainnossa ja kokemuksessa. Tällöin tiedon palautettavuus havaittavissa olevaan muodostaa tiedon mielekkyyden, ja tiedon vastaavuus havaintotosiasioiden kanssa tiedon totuudellisuuden kriteerin. Filosofinen empirismi ja sofistikoitu uuspositivismi ovat siis tietopillisesti normaalijournalistisen työprosessin sisäisenä logiikkana. (29) Normaalijournalismin mukaan työskentelevä journalisti asennoituisi ns. objektiiviseen todellisuuteen ja työtehtävänsä periaatteessa samalla tavalla kuin tiedemiehen ajatellaan asennoituvan tutkimuskohteeseensa ja tiedonmuodostustehtävänsä. Jäljittelemällä tiedemiestä normaalijournalisti ajattelee saavuttavansa objektiivisuuden kohtuulliseksi katsottavassa mitassa. Lyhyesti sanottuna, menettelemällä työssään ns. induktiologiikan

sääntöjen mukaan normaalijournalisti ajattelee toteuttavansa objektiivisuusvaatimuksen niin pitkälle kuin se journalismissa ylimalkaan on mahdollista.

Tässä onkin se kaikkein tärkein seikka, joka erottaa nykyaikaiset journalismimuodot historiaan jääneistä: niiden konstitutiivisia kategorioita ovat havainnot ja tosiasiat (oppikirjamaisesti: "tutustuminen todellisuuteen" (30)) sekä tosiasioihin perustuvat tieto-operaatiot kuten tulkinta, kommentointi ja yleistävä päättelyminen, joiden tulisi noudattaa jotakin induktion logiikkaa totuuden ja objektiivisuuden saavuttamiseksi. Jos ja kun tämä on modernin journalismin ydintä ainakin ihanteen ja normin mielessä, käy ymmärrettäväksi objektiivisuusproblematiikan kohoaminen siihen keskeiseen asemaan journalismikeskustelussa, mikä sillä nyt on erotukseksi historiallisista journalismimuodoista. Jos asiaa oikein tiivistää, niin juuri objektiivisuusproblematiikka erottaa journalismin U-perheen sitä edeltävistä journalismin muodoista.

Mitkä ovat näin luonnehtimani normaalijournalismin yhteiskunnalliset funktiot? Koska journalismin tärkeimmät yhteiskunnalliset funktiot mielestäni toteutuvat yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostuksen kautta, on kysyttävä uudestaan: Miten yhteiskunnallinen tietoisuus muodostuu nykyaikaisen journalismin nojalla?

Teesini on seuraava: Juuri massiivisessa havainnollisuudessaan U-perhe kiinnittää tietoisuuden muodostuksen yhteiskunnallisten käytäntöjen luonnonvoimaisesti ("toisen luonnon" eli C:n ohjauksessa) muodostuneeseen itsestäänselvyyteen. Tietoisuuden muodos-

tuksen nojautuessa joukkotiedotusvälineisiin sen kiinnekohdaksi tulee valekonkreettinen kaaos. Mitä tämä on?

"Välitön hyötykäytäntö ja vastaava rutiinimainen ajattelu tekevät mahdolliseksi ihmisten toimeentulon maailmassa, ne tekevät asioista tutunomaisia ja manipuloitavia, mutta ne eivät anna ihmisille oikeaa käsitystä asioista ja todellisuudesta. ...

"Kaiken kaikkiaan ne ilmiöt, joista jokapäiväinen ympäristömme ja inhimillisen elämän rutiinimainen piiri muodostuvat ja jotka tunkeutuvat toimivien yksilöiden tietoisuuteen niin säännöllisesti, välittömästi ja itsestään selvästi, että ne ilmenevät itsenäisinä ja luonnollisina, juuri nämä ilmiöt muodostavat valekonkreettisuuden maailman. ...

"...Tämä maailma kasvaa monimerkityksisyydestä. Siinä ilmiö peittää olemuksensa samalla, kun se sen esittää. Olemus ilmentää itseään ilmiössä, mutta vain tiettyyn mittaani asti, vain tietyiltä puoliltaan. Ilmiö ilmaisee jotakin muuta kuin itseään... Olemus ei ole välittömästi annettu; se on ilmiön välittämä, ja näin se esittäytyy jonakin muuna kuin se itsessään on..." (31)

Kosík - eikä hän suinkaan vain yksin - ajattelee, että havainnossa (ilmiössä) esittäytyy jokin sellainen, joka ei ole yhtä kuin se, mitä havainnossa havaitaan, mutta mikä kuitenkin ilmenee havainnossa havaitun kautta ja ilmenemisensä kautta vaikuttaa yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostukseen niin sanoakseni valemattomana voimana, mahtina, jota Adam Smith nimitti "näkyttömäksi kädeksi" ja G.W.F. Hegel "järjen viekkaudeksi".

Mikä sitten on tämä seikka, "näkyttömän käsi", "järjen viekaus" tai - käyttäkömme Marxin tunnettua paradoksaalista ilmausta - "aistimellisesti yliaistimellinen" (32), seikka, joka ilmenee havainnollisesti, mutta ei itsenään, vaan jonakin muuna? Sehän on tietysti nykyaikaisen yhteiskunnan organisoitumisperusta, sosiaalinen side par excellence, kytkentäoperaattori C (eli arvo eli abstrakti työ), jolla itsellään ei ole mitään määreitä abstraktin paljoutensa ohella, mistä syystä juuri sen on ilmentävä muuna kuin itsenään, materialiteettimuotoina (33), siis esineellisinä muotoina. Tästä syystä nykyaikaisen yhteiskunnan sosiaalisten suhteiden perusta ei ilmene meille suoraan ja havainnollisesti havainnossa, vaan epäsuorasti jonakin, joka ei ole yhtä kuin tuo perusta, vaan on sen suhteen vierasta ja vastakohtaista. Tällöin tietysti luottaminen havaintoihin ja tosiasioihin niiden jokapäiväisessä itsestäänselvyydessä, terveeseen järkeen tai ns. induktion logiikkaan jne. on tai vähintään voi olla mitä harhaanjohtavinta ja pettävintä.

Kuitenkin juuri modernit joukkotiedotusvälineet ovat, riippumatta siitä, yltävätkö ne normaalijournalismiin vai jäävätkö ihan teesta vajaaksi, yhteiskunnallisia laitoksina yleisöille massiivisen havainnollisia kokemusmaailmoita. Ne laajentavat ja potensioivat sitä, mitä Kosík nimittää valekonkreettiseksi; ne laajentavat ja potensioivat arkipäivän arkipäiväisyyttä. - Katsotaanpa nyt tätä taustaa vasten normaalijournalismin arviota itsestään. Oppikirjassa kirjoitetaan näin:

"Tämän kirjan lähtökohta ei kuitenkaan ole ideologinen, vaan

informatiivinen. Toisin sanoen johtotähtenä on pidetty vastaanottajien kannalta tärkeiden asioiden välittämistä havainnollisessa ja ymmärrettävässä muodossa." (34)

Miten nyt on tämän itsearvion laita, onko Miettisellä ja kumppaneilla informatiivinen, ei-ideologinen kanta - kun tuon kannan perustaan on kirjoittajien tietämättä kätkeytynyt sellaisen ammattikäytännön välttämättömyys, joka kiinnittää tietoisuuden muodostuksen valekonkreettiseen, jolloin yhteiskunnan olennaisimmat rakennepuusteet, yhteiskunnan varsinaisen organisoitumisprinsiippi ehdottomasti jää tiedostusmahdollisuuksien ulkopuolelle? Tuskinpa kantaa voidaan pitää ainakaan kovin informatiivisena. Ja oikeastaan asianlaita on juuri täsmälleen päinvastoin kuin normaali-journalismin oma arvio itsestään. Tässä voin itse yhtyä ranskalaisen filosofin ja sosiologin Henri Lefèbvren (35) ajatuksiin: havainnollisuudessaan hyvin elävät ja havainnollisuudessaan juuri kohdalokkaasti pettävät yhteiskunnalliset käytännöt itse ovat ainoita todella vaikuttavaa yhteiskunnallista ideologiaa. Niissä ajattelun fetišsimuodot ovat karkeaa aineellista todellisuutta. On siis ideologista työtä par excellence toimittaa tosiasioille tosiasioina uskollisia reportaaseja yhteiskuntaelämän eri aloilta!

Ottamalla johtotähdeksi "vastaanottajien kannalta tärkeiden tietojen välittäminen havainnollisessa ja ymmärrettävässä muodossa" omaksutaan juuri epäinformatiivinen tai ainakin ideologinen kanta - terävin mahdollinen ideologinen kanta. (36)

Tässä on tietysti eroja nykyjournalismin eri haarojen välillä - kulinaristisen ja analyttisen

suunnan välillä. Oikeastaan vain analyttinen journalismi on normaalin mukaista, normaalijournalismia, ja sitä voidaankin pitää sosialistisesti ideologisena journalismin muotona. Kulinaristinen suunta on vastaavasti karkeasti ideologinen journalismimuoto, joka melko helposti myös tunnustetaan ideologiseksi. Mutta kumpikin muoto pitäytyy havainnollisesti toden piirissä. Kun edellinen työstää tosiasia-aineistoa kvasisosiologisesti yhteiskunnan ns. päätöksentekijöille sopivaksi luettavaksi, niin jälkimmäinen työstää samaa aineistoa dramatisoivasti mahdollisimman houkuttelevaksi käsikauppatavaraksi. Kumpikin journalismimuoto on omalla tavallaan välttämätön, että yhteiskunta ei hajoaisi tehdessään kehitysliikettään kausalioperaattorin $\phi_t=C \cdot T$ ohjauksessa.

Journalismin edistystä merkitsi kuitenkin vasta sellainen journalismi, joka tavalla tai toisella tyylitellen särkisi välittömästi havainnollisessa aineksessa annetun ja samalla sen illuusion, että tosiasiat ovat olemassa ikään kuin meistä itsestämme riippumatta juuri sellaisina objektiivisen todellisuuden tosiasioina, joina kyseiset asiantilat jokapäiväisesti tiedostamme. Tyylittelyn ja särkemisen tarkoituksena ei suinkaan olisi tosiasioiden esittäminen taas uudelleen toisina tosiasioina. Tarkoituksena olisi pikemmin osoittaa meidän itsemme, yleisön, havaitsemistavan itseltään selvänä pitämisen onttoisuus ja ideologisuus. Tätä periaatetta nimitetään yleisesti Verfremdung-iksi.

Verfremdung-prinsiipin käytännöllisestä toteuttamisesta journalismissa en osaa sanoa juuri mitään. Sen vuoksi tyydyn osoitta-

maan vain eräitä vaikeuksia, joi-
ta tällä tiellä ehdottomasti koh-
taa. Lainaan pitkäkösti Tapio
Variksen liseniaattitutkielman
viimeistä lukua (tutkielmassahan
tarkasteltiin 60-luvun lopun ra-
dio- ja televisio-ohjelmien louk-
kaavuutta):

"Loukkaavien ohjelmien luette-
loita tarkasteltaessa vaikuttaa
siltä, että suuren yleisön louk-
kaantuminen johtuisi pääasiassa
ohjelmien muodosta... Kabaree-
tyyppiset ohjelmat ovat esimerkki-
siitä..., kuinka muissa tiedonvä-
lityskanavissa esitettyihin ohjel-
miin reagoidaan voimakkaasti, kun
ne esitetään televisiossa. Näitä
ohjelmia on alunperin tehty eri-
koisyleisöjä varten eivätkä ne
ilmeisesti tyyliltään ja kielel-
tään saavuta kaikkien väestöryh-
mien suosiota...

"Mielenkiintoista on havaita,
että hyvin tehtyihin kriittisiin
ohjelmiin - vasemmistolaiseksi
leimautumisesta huolimatta - ylei-
sö ei ole loukkaantunut (esim.
Paasilinnan ohjelmiin), vaikka
esim. Paasilinnan vakuutusohjelma
todennäköisesti loukkasi valta-
hierarkian yläpäättä. Yleisön när-
kästyminen kohdistui pääosin nii-
hin ohjelmiin, joissa heijastui
1960-luvun yleinen radikalismi.
Näiltä osin ohjelmat ovat saatta-
neet suhtautua joukkojen tapoihin,
tottumuksiin ja uskomuksiin liian
ivallisesti ja liian ylimielises-
ti. ...

"Empiirisessä aineistossa erot-
tavat selvästi omana ohjelmaryh-
mänään kabareet ja aktivoivat ja
kriittiset ajanvieteohjelmat, joi-
hin yleisö ei ollut tottunut. Näi-
hin ohjelmiin ovat erityisesti
porvarit loukkaantuneet, mutta sa-
mat ohjelmatyypit esiintyvät myös
vasemistolaisien loukkaaviksi ko-
kemien ohjelmien luetteloissa. Tä-
mäntyyppisissä ohjelmissa oli

usein kysymys porvarillisen uus-
vasemmiston esillepääsystä. Jotkut
tällaiset ohjelmat lienevät syn-
tyneet pikemmin akateemisten va-
semmistoradikaalien tarpeista
kuin työläisten ja muiden sosia-
lisiin perusr ryhmien tarpeista ja
ne saatettiin tehdä ylimielises-
ti." (37)

On kiintoisaa havaita, että
paitsi suuret yleisöt myös Tapio
Varis itse on loukkaantunut -
niin, mistä? Tietystä muotokieles-
tä, joka oli ei-totuttua, vieras-
ta, epäsovinnasta, "ivallista ja
ylimielistä". Se, mitä Hansen-Lö-
ve (38) nimittää ainekselliseksi
ironiaksi (Stoff-Ironie) vielä me-
netteli niin suurille yleisöille
kuin Tapio Variksellekin (vrt.
"hyvin tehdyt" kriittiset tv-oh-
jelmat á la Paasilinnan vakuutus-
ohjelma), mutta muotoironia (Form-
Ironie) oli jo liikaa (vrt. "ajan-
vieteohjelmat, joihin yleisö ei
ollut tottunut" ja jotka "liene-
vät syntyneet pikemmin akateemis-
ten vasemmistoradikaalien tarpeis-
ta kuin työläisten ja muiden so-
sialismin perusr ryhmien tarpeis-
ta").

Kuitenkin vasta muotoironia
riittää tavoittamaan sen totunnai-
sen särkemisen, mitä tarkoitetaan
Verfremdungilla ja mikä merkitsi-
si mahdollisuutta vallankumouk-
sellisen tietoisuuden kehittymi-
selle. (39)

Joukkotiedotuksen funktiota
sivistyksen laitoksena eivät siis
todellisuudessa kammitsoi vain
joukkotiedotuksen yksityinen omis-
tus ja valtiollis-byrokraattis-
korporatistinen hallinta. Myös
ns. suuri yleisö muodostaa edel-
listen kanssa sellaista kolmikan-
taliittoa, jonka ulkopuolelle jää-
ville kaikki kolme voivat yhteen
ääneen huutaa Lauri Mehtosen mai-
nitsemää tunnusta: "Järkeilkää
kuinka paljon tahansa - me emme
teitä kuuntele!"

Viitteet:

- (1) Yhteiskunnallinen laitos yleensä tunnustetaan esiteoreettisesti. Tunnistamme tietyt ihmisten keskinäisten suhteiden ilmiöt yhteiskunnalliseksi laitokseksi tuntemalla käytännöllisesti kyseessä olevan käytännön. Näin ne tunnistaa myös sosiologi: "Koettakaamme...kuitenkin silmäillä läpi henkilökohtaisia kokemuksiamme ja luetella instituutioita, joiden kanssa joudumme henkilökohtaisesti kosketuksiin." (SZCZEPAŃSKI, Jan. Sosiologian peruskäsitteet. Kansankulttuuri, Helsinki 1970, s. 179.) Tämä antaa tulokseksi seuraavaa: perhe, esikoulu, koulu, kaupunkiliikenne, kaupat, ruokalot, ravintolat, lehdistö, radio, televisio, sähkö- ja kaasulaitos, miliisi, jne. (Emt., sama paikka.) - Toinen asia on, millä tavalla yhteiskunnallisista laitoksista kehitetään tieteellistä teoriaa; ne kuitenkin tunnistetaan esiteoreettisesti.
- (2) "Tehtävään" yleensä kuuluu ainakin päämäärä, keinot, toiminnan olosuhteet ja varsinainen päämäärään tähtäävä toiminta. Vrt. SMELSER, Neil. Theory of collective behavior. Routledge & Kegan Paul, Lontoo 1962, ss. 23-28, missä sosiaalisen toiminnan rakenne hahmotetaan seuraavasti: (a) arvot eli yleiset päämäärät, (b) toimintanormit, (c) organisaation muoto ja (d) tilannekohtaiset keinot. Rakenteelliselta kannalta siis sosiaalinen toiminta on suurin piirtein yhtä kuin instituutiot funktioineen.
- (3) SZCZEPAŃSKI, J., emt., ss. 178-181.
- (4) Emt., s. 187. Ks. myös s. 212: "...instituutioiden järjestelmä on se aineellissosiaalinen järjestelmä, jossa subjektiivisia pyrkimyksiä pidetään ja ohjataan."
- (5) Emt., ss. 185-186. Nämä ovat vain pääinstituutiot; yhteiskuntakehityksen kuluessa instituutioiden rakenne on jatkuvasti eriytynyt ja monimutkaistunut. - On merkillepantavaa, ettei Szczeпаńskin edustaman marxilaisen sosiologian näkemys yhteiskunnallisista instituutioista poikkea kovin valtavasti esimerkiksi ns. funktioanalyttisen sosiologian instituutiokonseptiosta, vrt. esim. PARSONS, Talcott. The social system. Routledge & Kegan Paul, Lontoo 1970, ss. 153-167.
- (6) Vrt. AHMAVAARA, Yrjö. Yhteiskuntakybernetiikka. Weilin+Göös, Helsinki 1976, ss. 208-209.
- (7) Perusinstituutioissa onkin lähes kaikki, mitä yhteiskunnan perusrakenteeseen ajatellaan kuuluvan. Konseptio sisältää varsin hyvin esimerkiksi historiallisen materialismin yhteiskuntakäsityksen talouden determinoimana luokkayhteiskuntana. Tällöin instituutiokuvauksessa vedetään raja talouden (T) jälkeen; T on yhteiskunnan perusta ja muut muodostumat päällysrakennetta; ja se luokka, joka taloudellisen asemansa nojalla on aikakauden hallitseva luokka, ulottaa valtansa periaatteessa koko ylärakenteeseen instituutiokompleksiin, jolloin voidaan puhua esim. porvarillisesta valtiosta, kulttuurista jne. - Yhteiskuntakehityksen lähde on T:ssä ja T:n sisällä ennen kaikkea tuotantovoimissa. Jne.
- (8) HEMÄNUS, Pertti. Helsingin sanomalehtien rikosaineisto. Tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkittävistä piirteisistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 6. Tampere 1966, ss. 9-10. - Ehkä HemänuS ei tänä päivänä kirjoittaisi aivan samalla tavalla; onhan mainitussa teoksessa lähes maininnatta kuitattu joukkotiedotusvälineiden poliittinen funktio.
- (9) Vrt. SZCZEPAŃSKI, J., emt., s. 182. Ks. myös s. 187: "...yhteisössä esiintyvien kaikenlaatuisten instituutioiden on muodostettava kiinteä, ristiriidaton ja mahdollisuuksien mukaan konfliktiton järjestelmä. Tämä tarkoittaa, ettei voi olla olemassa sellaisten instituutioiden järjestelmiä, jotka keskinäisen taistelunsa vuoksi johtavat yhteisön itsetuhoon."
- (10) Emt., s. 188.

- (11) Szczepański käyttää tätä ilmaisua: "sitten eri element[it], joita olemme tarkastelleet erillisinä kuten kudospreparaattia." (Emt., s. 211.)
- (12) Itse asiassa Marx käytti lähes samoja termejä, nimittäin termejä Gemeinschaft ja bürgerliche Gesellschaft, ks. MARX, Karl. Grundrisse. Foundations of the critique of political economy (rough draft). Penguin Books, Harmondsworth 1977, esim. ss. 409-410 ja 471-472.
- (13) Emt., ss. 471-472.
- (14) AHMAVAARA, Y., emt., s. 178.
- (15) MARX, K., emt., ss. 409-410.
- (16) Se, että yhteiskunnan liikelaki $\varphi=T$, merkitsee, että työn yhteistoimintamuodot palautuvat jäännöksettä niihin ehtoihin, joita tuotantovoimat materialiteettimuotoina asettavat yksilöiden konkreettisten töiden yhteensovittamiselle. Toisin sanoen, ko-operaatio on vain ja yksinomaan tuotantovoimien edellyttämää. Ko-operaatio on tietysti silloin kommunistista eli se palvelee vain yhteisöä eikä mitään yhteisön aineelliselle elämänprosessille vieraita tarkoituksia.
- (17) Eli kun syntyy kaksikertainen työ eli kun abstraktista työstä tulee vaihtosuhteiden kehityksessä yhteiskunnallinen rea-liteetti, varsinaisen sosiaalinen side.
- (18) Vrt. SZCZEPAŃSKI, J., emt., ss. 211-212: "...luonnon muodostamille perusteille syntyy yhteiskuntaelämä, jolloin ihmiset, pyrkinessään tyydyttämään tarpeitaan, aloittavat hyödykkeiden tuotannon ja joutuvat erilaisiin kontakteihin, vuorovaikutuksiin ja suhteisiin. Heidän esiintymisensä ja pyrkimyksensä asetetaan kulttuurin "puitteisiin", joka määrää heille arvo- ja normijärjestelmät. Tällä tavoin säädellään yksilöiden väliset ja ryhmien väliset suhteet, ja instituutioiden järjestelmä on se aineellis-sosiaalinen järjestelmä, jossa subjektiivisia pyrkimyksiä pidetään ja ohjataan. Kontrolli- ja tarkkailujärjestelmä "paljastaa ja signalisoi" normista poikkeavan käyttäytymisen ja tekee insti-
- tuutioille, joiden käytettävissä on erilaisia sanktioita, mahdolliseksi ehkäistä ne vahingot, jotka aiheutuvat tällaisen käyttäytymisen jatkumisesta pitkän aikaa. Tällä tavoin siteen kaikki elementit luovat funktionaalisen järjestelmän, jota sanomme yhteiskunnalliseksi organisaatioksi." Tässä yhtä vähän kuin "porvarillisesti vallankumouksellisten maantieteellisten materialistien" kirjoituksissa "... ei systemaattisesti, vaan vain satunnaisesti lähdetään liikkeelle työprosessista yhteiskunnan perustavana muotovoimana (Formkraft)..." (WITTFOGEL, K.A. Geopolitik, geographischer Materialismus und Marxismus. Teoksessa WITTFOGEL, K.A. Marxismus und Wirtschaftsgeschichte. Junius-Drucke, Frankfurt am Main 1970 (1929), ss. 496-497.) Kun työn kategoria ei ole (Szczepańskilla) sosiologisen kehittelyn teoreettisena ytimenä (vaan sosiologia rakennetaan yhteisömuodon perustalle), jää huomaamatta se valtava mullistus, joka tapahtuu, kun yksinkertaisesta työstä (reproduktiosta) tulee kaksinkertaista, kahden logiikan, arvon ja käyttöarvon logiikan ristiriitaisesti hallitsemaa työtä (reproduktiota).
- (19) Vrt. tätä siihen muutokseen, mikä tapahtuu tieteessä (joka on yhteiskunnallinen laitos) uudenaikaisen luonnontieteen syn-tyessä uuden ajan alkupuolella. Yleensä tämän murroksen käsittäminen on ollut äärimmäisen hankalaa: "...koska kontrolloitu koe on uuden luonnontieteen tutkimuskäytäntönä niin silmiinpistävä, se helpos-ti tulee irroitetuksi siitä syvemmästä tietoteoreettisesta murroksesta, joka sen uudessa luonnontieteessä tapahtuvan soveltamisen takana on. Tällöin ei havaita, että se on jonkin sitä perustavamman sei-kan palveluksessa, vaan luullaan, että se on itse tuo perusta. Tätä kuvastaa esim. Hintikan...seuraava lausahdus: "Uuden ajan tiedettä ei erota vanhan ja keski-ajan tieteestä sen kokemukseräisyys vaan pikemminkin sen kokeellisuus." Totunnai-

sen ajattelutavan kielto jää tässä puolitehen." (PIETILÄ, Veikko. Yhteiskuntatutkimukseen orientoitumisesta. 2. luento: Käytäntö tieteen historiallisessa kehityksessä. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, 1979, s. 10.) Pietilän mainitseman "syvemmän tietoteoreettisen murroksen" tausta puolestaan on työn sosiaalisen muodon murroksessa, kaksinaisluonteisen työn tulemisessa vallitsevaksi (emt., s. 9). Näin uuden luonnontieteen synnyssä "...oli kyse ennen muuta tieteen kapitalisoinnista, siitä, että tiede kapitalistisen tuotantotavan kehityksen kuluessa tulee...yhä laajemmin sidotuksi tai alistetuksi pääoman reproduktio- ja arvonlisäysprosessin osaksi." (Emt., s. 12.)

- (20) Vrt. AHMAVAARA, Y., emt., ss. 188-189, missä määritellään objektiivinen arvomitta eri institutionaalisille kokonaisrakenteille: "Voimme määritellä objektiivisen arvomittaan V^* juuri [eri kehitysteiden] tuottaman inhimillisen vapautumisen määrän mukaan eli tiloille $x \in X$ mielivaltaista yksikköä vaille ehdosta

$$\frac{V^*(x)}{V^*(x')} = \frac{D_t}{D'_t},$$

jossa

$$\begin{cases} x = x_{int}(t+1) = \varphi_t(\hat{x}(t)), & \varphi_t \rightarrow D_t, \\ x' = x'_{int}(t+1) = \varphi'_t(\hat{x}(t)), & \varphi'_t \rightarrow D'_t. \end{cases}$$

Ahmavaara tosin puhuu "inhimillisen vapautumisen määrästä" siinä, missä pitäisi puhua "pääoman arvonlisäyksestä". Tällä ei kuitenkaan ole suurta merkitystä; Ahmavaara on osoittanut, että pääoman alaisuudessa tapahtuvalla yhteiskuntakehityksellä on selvä suunta, kun sellaisillekin kvalitatiivisille asiantiloille kuin kansakäymismuotojen kokonaisuus saadaan periaatteessa objektiivinen mitta. Tosin tämä kvalitatiivisen kvantitatiivinen arvottaminen on mahdollista vain "ideaaliaktorille", mutta pääoma onkin juuri sellainen.

- (21) SZCZEPAŃSKI, J., emt., s. 188.

- (22) Yhteiskunnan muotokehitys liikelain $\varphi'_t = C \cdot T$ alaisuudessa merkitsee ennen kaikkea $T:n$ eli konkreettisen työn (johon tässä luetaan kaikki luonnonprosessitkin, joita työ käyttää hyväkseen) yhä pitemmälle etenevää monimuotoistumista ja samanaikaista alistamista $C:lle$. Tämä merkitsee pääoman etenevää totalisoitumista ihmisten konkreettiselle esineelliselle toiminnalle vieraana mahtina.

- (23) Marx kirjoittaa rahasta seuraavaa: "Raha on se side, joka kiinnittää minut inhimilliseen elämään..., eikö raha silloin ole siteitten side? Eikö se voikin päästä ja solmia kaikki siteet? Eikö se sen vuoksi olekin myös yleinen eronteon väline? Se on todellinen vaihtoraha, kuten todellinen sidoskin, yhteiskunnan... kemiallinen voima." (MARX, Karl. Ökonomisch-philosophische Manuskripte aus dem Jahre 1844. Teoksessa MARX, K. & ENGELS, F. Werke, Ergänzungsband, erster Teil. Dietz, Berliini 1977, s. 565.) Mutta siteitten side ei kerro maailmasta mitään, ja sitä mukaa kun arvosuuruudet yhdentävät koko maailmaa, sitä mukaa kasvaa tarve voittaa tätä vieraantumista luonnollisesta kielestä kehitetyillä adekvaatimilla kommunikaatiomuodoilla, joita esim. modernit joukkotiedotusvälineetkin ovat.

- (24) Vastaukseksi tähän eivät ensinkään kelpaa sellaiset arkihavainnot systematisoivat funktioluokittelut kuin esimerkiksi teoksissa SIEBERT, F.S. & PETERSON, T. & SCHRAMM, W. Four theories of the press. University of Illinois Press, Urbana etc. 1969, ja SETZEN, Karl M. Die gesellschaftliche Funktion der Massenmedien. Heidenheimer Verlagsanstalt, Heidenheim 1974. - Nykyaikaisiksi journalismimuodoiksi laskevan kuvion I U-perheen eli universaalisanomalehden, universaalikulinaristisen, universaalisanomalehden (universaalikriittinen muoto on tulevaisuuden asia).

- (25) MIETTINEN, J. & KALLIOMAKI, I. & SUOMINEN, E. Journalistinen työprosessi. 2., tarkistettu laitos. Gaudeamus, Helsinki

- 1978, ss. 16-17. Alleviivaukset minun - K.P.
- (26) Emt., s. 19. Alleviivaukset minun - K.P.
- (27) Emt., s. 125. Viimeinen alleviivaus minun - K.P. - Korostan, että normaalijournalismi (samoin kuin koko nykyaikainen journalismi) on muodostunut osana yhteiskunnan kokonaisliikettä φ_t . Sen vuoksi on mahdollista esittää se sisäinen yhteys, joka on olemassa yhteiskunnan liikelain ja journalismin erityismuotojen välillä. Tässä kirjoituksessa ei tähän kuitenkaan ole mahdollisuuksia. - Termi "normaalijournalismi" tietysti implikoi käsitteellistä yhteyttä "normaalitieteen" käsitteeseen, josta ks. KUHN, Thomas S. The structure of scientific revolutions. 2nd ed. International Encyclopedia of Unified Science, vols. I and II. The University of Chicago Press, Chicago 1975.
- (28) Ks. PIETILÄ, Veikko. Yhteiskuntatieteen tieteenfilosofisia lähtökohtia. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja C, nro 26/1979, s. 15.
- (29) Vrt. emt., ss. 75-85.
- (30) MIETTINEN, J. ym., emt., ss. 82-111, jossa erotetaan kaksi journalistista tiedonhankinnan periaatteellista mahdollisuutta, nimittäin "epäsuora" ja "suora tutustumisen todellisuuteen". Edellisellä tarkoitetaan arkistojen, kirjastojen ja tilastojen käyttöä, jälkimmäisellä haastattelua ja havainnointia. Kaikki termit on lainattu empiristisen sosiaalitutkimuksen menetelmäoppaista. - Kannattaa tässäkin panna merkille äärimmäisen jyrkkä eronteko "objektiivisen todellisuuden" ja sitä koskevan "subjektiivisen tiedon" välillä. Näiden kahden kosketus on vain havainnossa (journalismia hieman laajemmassa tarkastelussa epäilemättä kiinnitettäisiin huomiota toiseenkin subjektin ja objektin kohtaamismuotoon, nimittäin subjektin tekoihin, jotka kohdistuvat objektiin; itse asiassa havainnot voidaan ajatella objektin "teoiksi", jotka kohdistuvat subjektin).
- (31) KOSÍK, Karel. Dialectics of the concrete. A study on problems of man and world. Boston studies in the philosophy of science, vol. LII. D. Reidel, Dordrecht - Boston. 1967, ss. 1-2.
- (32) Ks. MARX, Karl. Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Bd. I. Teoksessa MARX, K. & ENGELS, F. Werke, Bd. 23. Dietz, Berliini 1977, s. 85: "...ein sinnlich übersinnliches Ding."
- (33) Termi on peräisin teoksesta SCHANZ, Hans-Jørgen. Til rekonstruktionen af kritikken af den politiske økonomis omfangslogiske status. 4. oplag. Modtryk, Aarhus 1977.
- (34) MIETTINEN, J. ym., emt., s. 137.
- (35) LEFEBVRE, Henri. The survival of capitalism. Reproduction of the relations of production. Allison & Busby, Lontoo 1976, esim. ss. 10-12.
- (36) Sen vuoksi normaalimuotoisen joukkotiedotuksen yhteiskunnallinen funktio voidaan kirjoittaa uuteen muotoon: Se on todellisen subjekti-objekti -suhteen kääntyminen nurin niin, että ensinnäkin tehdään ehdoton ero subjektin ja objektin välille ja että toiseksi yleisöt asetetaan subjektin asemaan tarkkaamaan objektia eli "ulkopuolella olevaa maailmaa", "objektiivista todellisuutta" jne. Näin toimiessaan nykyaikainen journalismi vahvistaa sen, että nykyaikaisen yhteiskunnan varsinainen subjekti, pääoma, kietoo objektia eli yleisöjä fetišsimuotojen mystifikaatiolla. Keskeinen kategoria tässä nurinkääntymisessä on uutinen eli tosiasia tai tapahtuma.
- (37) VARIS, Tapio. Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus. Tutkimus yhteiskunnallisesta tajunnasta ja loukkaavien televisio- ja radio-ohjelmien havaitsemisesta. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, monisteita nro 7/1971, ss. 122-124. Alleviivaukset minun - K.P.
- (38) Ks. HANSEN-LÖVE, Aage A. Der russische Formalismus. Methodologische Rekonstruktion seiner Entwicklung aus dem Prinzip der Verfremdung. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Sitzungsberichte, Bd. 336. Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1978, ss. 36-37.
- (39) Emt., erit. s. 37.